

GECEKONDU YASA TASARISI I

24 Mart 1966

Hiç kuşku yok ki, gecekondu davası ülkemizin en başta gelen önemli ve gün geçtikçe de önemi artan davalarından biridir. Bu sorun bir taraftan hepimizin bildiği gibi yüz binleri, hatta milyonları bulan dar gelirli vatandaşın konut ihtiyacı, yani beslenmeden sonra ve hatta belki de beslenmeyle beraber, en başta gelen bir yaşamsal ihtiyacı olan konut ihtiyacıyla ilgili bir sorundur, ikincisi, bu sorun şehirlerimizin büyümesiyle mekânda aldığı şekille, maddi durumuyla ilgili bir sorundur, kısacası, şehirlerimizin güzelleşmesi, dış görünüşüyle ve o dış koşullar içinde geçen sosyal yaşamıyla gerçekten medeni bir görüş ve düzeye kavuşması sorunuyla ilgili bir konudur. Gecekondu davası, bununla beraber, yasa yapma yoluyla çözülebilecek bir konu değildir.

Bazı işler, sorunlar vardır ki, gerçekten çözüm yolu yasa yapmaktan geçer. Gerekli yasayı yapar ve bunu da gerektiği gibi uygularsanız sorun çözümlenmiş olur. Oysa gecekondu davası böyle bir sorun değildir. Gecekondu davamız doğrudan doğruya bizim şehirlerimizin büyüme süreci ve şekliyle ilgili olan, ondan doğan bir sorundur. Şehirlerimizin böyle geniş gecekondu bölgeleri yaratacak şekilde büyümesiye bizim ülkemizin tümüyle sosyal yapısı, ekonomik düzeyiyle, kısacası, az gelişmiş, ekonomik temeli geri, tarımsal bir ekonomisi olan bir ülke oluşundan ileri gelmektedir. Bu bakımdan gecekondu sorununu ele aldığımız zaman, genellikle yapıldığı gibi ve komisyondaki tartışmalarda da yapıldığı gibi, bizdeki gecekondu bölgelerini Batı ülkelerindeki şehirlerin etrafında “bidonville” denilen bölgelerle ve onların doğurduğu sorunlarla karıştırmamak gerekir. Bizim şehirlerimizin büyüme süreci ve şekli, Batıdaki şehirlerin büyüme süreci ve şeklinden tamamen ayrıdır. Hepimizin bildiği gibi Batıda şehirler özellikle 19. yüzyılda büyümeye başlamışlardır ve nüfus, bunun sonucu olarak şehirleşmiştir. Bu şehirleşmenin temel nedeni sanayide meydana gelmiş olan, sanayi devrimidir. Hızlı sanayileşme, makine sanayiine geçmedir ve şehirlerin sanayi merkezleri olarak, nüfusu tarımdan kendisine doğru çekmesidir. Diğer taraftan sanayi devriminin peşinden gelen tarımdaki teknik devrim sonucunda tarımda da modern tekniğe, makineli tarıma geçilmiş, daha az emek gücüyle daha fazla üretimde bulunmak olanağı ortaya çıkmıştır. Bir taraftan da tarımdaki bu durum nüfusun şehirlere gitmesine neden olmuştur. Ama asıl neden, tarımdaki itici, dışarıya kovucu nedenden çok, şehirlerdeki sanayi çekici kuvvetidir. Şehirlerin büyümesine neden bunlardır. Onun için Batıdaki şehirlere de tarım bölgelerinden nüfus geldiği zaman, gerçi bunlar plansız ekonomiler olduğu için, ilk yerleşme sahaları o şehirlerde de sosyal çözülme veya çürüme sahaları dediğimiz sahalar haline gelmiştir. Ekonomik ve sosyal birer sorun oluşturmuştur bu alanlar. Ama bu alanlar, birer tortu olarak devam etmekle beraber nüfusun yerleş-

tirilmesinde geçici bir aşama oluşturmuştur. Yani tarım bölgelerinden gelen nüfus buralara yerleştikten sonra kısa zamanda şehirler sanayi merkezleri olduğundan ve sanayi gittikçe büyüdüğünden yeni iş bulmakta, ücretler artmakta ve yeni iş olanaklarıyla beraber yaşam düzeyi yükselince bu ilk yerleşim bölgelerinden şehrin daha iyi konut bölgelerine göçmektedirler. Böylece hiçbir zaman Batıda bu bidonviller veya Batıdaki sanayi ve iş merkezleri etrafında meydana gelen yoksul halkın oturduğu sosyal çözülme sahaları, bizdeki gecekondu sahaları gibi o çapta bir sorun oluşturmamıştır.

Oysa bizde, şehirler, böyle olumlu gelişmenin sonucu olarak, şehirlerin artan nüfusu üzerinde yarattığı çekici bir etkinin sonucu olarak, meydana gelmiyor. Çünkü sanayileşmemiz çok yavaş tempoda ve bu sanayileşme zaten temel bir sanayileşme değil. Daha çok bizde şehirlere akın, tarımdaki itici, dışarıya kovalayıcı nedenlerden oluyor. Yani tarımda nüfus baskısı fazla olduğu için, nüfusun yüzde 70'ten fazlası tarımda olduğu ve tarım bunu besleyemediği, tarımda da bir toprak reformu ve tarım reformuyla artan üretiminde de hızlı bir kalkınma sağlanamadığı içindir ki, nüfus şehirlere akın etmekte ve bu gecekondu alanları dediğimiz alanları meydana getirmektedirler. Bu bakımdan Batıdaki şehirler içten farklılaşarak ve farklılaşan alanlar birbirleriyle belirli ilişkiler oluşturup organik bir bütün halinde büyüdüğü halde, bizim şehirlerimiz, bazı mimarlarımızın güzel ifadesiyle -bu deyim olarak yerindedir, yoksa ifade ettikleri gerçek bakımından hiç de güzel değil- adeta şehirler bir ur büyümesi şeklinde büyümektedir. Dışardan eklenen bu gecekondu alanları hiçbir zaman şehrin diğer bölgeleriyle ve bütünüyle organik ilişkiler kuramamakta, organik bir şehir bütünü meydana getirememekte, gecekondualarda yerleşen nüfus hiçbir zaman şehrin bütünü tarafından hazmedilip şehirleşmiş bir nüfus haline gelmemektedir. Bu bakımdan tekrar ediyorum, böyle Batı ile benzetmeler yapma son derece yanlıştır ve sorunları doğru nitelikte görmemize ve doğru çözüm yolları bulmamıza engel olmaktadır.

Demek ki, gecekondu sorununun çözüm yolu yasa yolundan geçmemektedir. Bunun çözüm yolu ülkeyi bugünkü geri tarımsal ekonomi durumundan kurtarmaktır. En kısa zamanda hızla sanayileşmeye gitmek ve bu sanayileşmeyi öyle montaj sanayii, tüketim sanayii gibi hafif kollara değil, gerçek temel sanayi koluna yönlendirmek, mutlaka toprak reformunu yapmak, toprak reformuyla beraber tarım reformunu da yürüterek tarımda hızlı bir gelişmeyi ve kalkınmayı başarmak ve bütün bunları da gerek ekonomik hayatı, gerek kültür hayatını kapsayan merkezî, emredici bir planla, bir programla meydana getirmektir. Ancak bu yapıldığı zaman gecekondu problemi, o da bir zaman bölümü içinde, bir çözüm yoluna kavuşturulabilir. Yoksa ister şimdi getirilen yasa tasarısı gibi böyle yasalar getirilsin, ister kâğıt üzerinde çok daha mükemmel yasa tasarıları getirilsin, gecekondu sorunu asla çözümlenemeyecektir. Çözümlemek şöyle dursun, çözümlenme yoluna dahi konulamayacaktır. Oysa bundan önce Hükümetin programının eleştirilmesinde, bütçenin eleştirilmesinde, partimiz sözcülerinin sürekli belirttiği gibi iktidar partisinin ve Hükümetin ileri sürdüğü, Türkiye için uygulamak istediği kalkınma programı ve yolu, asla Türkiye'nin ihtiyaçlarına yanıt verecek ve böyle bir hızlı sanayileşmeyi, tarımdaki kalkınmayla beraber uyumlu bir şekilde gerçekleştirebilecek bir program

değildir. Bunun için de ülkemizin sanayileşme ve tarım davaları çözümlenemeyeceği gibi, gecekondusu sorunu da ne yazık ki, her ne yasa geçirilirse geçirilsin çözümlenemeyecektir. Hükümetin getirdiği bu yasa tasarısı da amaca kesinlikle yanıt vermeyecektir.

Bu yasa bir bakıma, dar gelirli, yoksul, gecekonduda oturan halktan yana bazı maddeler getiriyor gibi görünmekle beraber, aslında bütün maddelerini birbiriyle bağlantılı olarak inceleyip, değerlendirdiğimiz zaman ve getirdiği hükümlerin uygulama yeteneği olup olmadığını tartıştığımız zaman şu beliriyor ki gecekondular da oturan dar gelirli halkımızdan yana gibi görünen hükümler, aslında uygulanma şansı olmayan veya uygulanırsa bile gecekonduda oturan halkımızın konut haklarını karşılayamayacak hükümlerdir. Maddelerin böyle birbiriyle tutarlı olarak sistematik bir incelemesi yapılırsa, uygulamada ne gibi bir sonuç vereceği düşünüldüğü zaman şu anlaşılmaktadır ki, bu yasanın güttüğü esas amaç, gecekonduda oturan halkımızın haklarını ve bu yaşamsal ihtiyacını karşılamaktan çok, -buna ait bazı hükümler de vardır ama- asıl amaç özel mülkiyete ait olan arsalar üzerinde gecekondusu yapılmış bulunan gecekonduları tasfiye bölgeleri ilan etmek suretiyle tasfiye etmek ve yıkmaktır. Şimdi üzerinde haksız olarak ve yasalara aykırı inşaat ve gecekondusu yapılmış olan, özel mülkiyete ait arsaların sahiplerinin mülkiyet hakları korunmasın demek istemiyoruz. Şehrin başka bölgelerinde, başka alanlarda arsaya sahip olan yurttaşlarımız o arsalarından nasıl faydalanabiliyorlarsa, gecekonduların bulunduğu alanlarda arsaları bulunan yurttaşlarımızın da oradaki arsalarının mülkiyetlerinden faydalanmak istemeleri çok doğaldır. Ama gecekondusu gibi yüz binler, hatta milyonların en yaşamsal ihtiyacını ilgilendiren bir konuda, refah devletini kurmak iddiasında olan bir Hükümetin özel mülkiyet haklarını koruyacak hükümleri getirmekle beraber, en başlıca endişesi, asıl, halkın bu yaşamsal ihtiyacını karşılaması ve onun haklarını koruyacak hükümleri getirmesi gerekirdi.

Gerçi örneğin, bana itiraz olarak denebilir ki, planda olan hüküm yasaya da alınmıştır. Hiçbir vatandaşa bir arsa gösterilmeden ve kendisine inşaat kredisi verilmeyen gecekondusu yıktırılmayacak, tasfiyeye tabi olmayacaktır, denilebilir. Bir kere, bunun uygulamada nasıl olacağını şimdilik bir tarafa bırakalım. Fakat böyle bile olsa, acaba şurada Altındağ'da, İstanbul Zeytinburnu'nda, Gaziosmanpaşa'da 15-20-25 yıldır gecekondusunu kurmuş oturmakta bulunan halka, biz şimdi kalkar da bu şehirlerin, Ankara'nın veya İstanbul'un bilmem kaç kilometre dışında, henüz yolu, kanalizasyonu yok, otobüsü yok, şehre uzak bir yerde bir arsa göstereceğiz. Bu vatandaş zaten bir gecekonduya sahip ve şehre yakın bir yerde oturuyor. Bu vatandaş şimdi şehrin uzak bir yerinde, şimdiki oturduğu yere oranla hiç de kendisine uygun gelmeyen bir yerde arsa göstereceğiz, o arsayı kendisine borçlandırarak vereceğiz. Oysa kendisi halen oturmakta olduğu gecekonduda bir borç altında değildir. Sonra inşaat kredisi vereceğiz, o suretle de borçlandıracacağız. Şimdi böyle bir uygulama, Altındağ'da veya İstanbul'un Zeytinburnu'nda oturan vatandaşlarımızın haklarını ne dereceye kadar koruyan bir hükümdür? Bunu sayın Meclis üyelerinin vicdanına, insafına bırakıyorum.

Yasa bir tasfiye bölgeleri, bir de önleme bölgeleri getirmektedir. Önleme bölge-

leri yeni yapılacak gecekonduya ayrılacaktır. Bu yerinde bir öneridir. Yeni yapılacak gecekondu için her şehirde belediyeye ait arsalar göstermek ve orada belediye hizmetlerini sağlamak ve orada gecekondu yapacak vatandaşlarımızı, kredi vermek suretiyle birer konut sahibi yapmak, yerinde bir öneridir. Ama gelelim tasfiye bölgeleri konusuna: Tasfiye bölgeleri konusu daha yasa yürürlüğe konur konmaz, hatta burada konuşulmaya başladığı andan itibaren, bu binlerce vatandaşımız arasında huzursuzluk yaratacaktır. Nedir tasfiye bölgeleri, yani yasa çıktıktan altı ay içinde belki gezici heyetler aracılığıyla, belki uçak kullanmak suretiyle şehirlerin planları, haritaları çıkarılacak ve bu haritalar üzerinde tasfiye edilmek istenen gecekondu bölgeleri, kırmızı ve mavi kalemlerle işaret edilerek binlerce gecekondu tasfiyesine gidilecektir. Yasada madde olmamakla beraber çok kolay tahmin edilebilir ki, böyle kalemle haritalar üzerinde işaret edilerek toptan tasfiyesine gidilecek olan gecekondu, şehrin uzak semtlerinde, yeni yeni oluşmakta olan gecekondu semtleri olmayacaktır, ama az önce verdiğim örnekler olacaktır. Yani şehre yakın, arsa fiyatları değerlendirilmiş, Ankara'daki Altındağ gibi gecekondu bölgeleri olacağını tahmin etmek hiç de güç değildir. Demek ki, buradaki binlerce vatandaşımız, buralarda 25-30 yıldır oturdukları halde, bunlar şimdi borçlandırılmak suretiyle ve ellerindeki gecekondu da enkaz fiyatına satın alınmak suretiyle şehrin dışına, uygunsuz yerlere, yani bunlar bakımından uygunsuz yerlere, gidip gelmesi zor olan yerlere kovulmuş olacaklardır. İkincisi, bu tasfiye edilecek bölgeler satışa çıkarılacaktır. Yasada maddeler vardır. Oturmak için uygun görülmezse o bölgede belediye bu arsaları satışa çıkarabilecektir. Ama aslında bu yerler tasfiye edilince, bu yerlerdeki arsaların büyük bölümü özel mülkiyete veya vakıflarda olduğu için herhalde bu arsalar özel mülk sahiplerine iade edilecektir. Ve bu tasfiye bölgelerindeki -söylediğim gibi, yasanın asıl amacı olan özel mülkiyet hakkını korumaktır, esas amaç vatandaşın konut ihtiyacını karşılamak değildir- bu arsalar da belediyeye ait olanının da satışa konması arsa spekülasyonuna yol açacaktır.

Birincisi, gecekondu sorununun yasa yapma yoluyla çözümlenemeyeceği, bunun bir ekonomik, sosyal sorun olduğu, bütün bir kalkınma metoduyla, görüşüyle, planıyla ilgili olduğu için; ikincisi, getirilen yasa, gecekonduya yaşayan halkımızın kazanılmış haklarını da ve zorunlu ihtiyaçlarını da gereği gibi ve yeteri kadar karşılayamadığı için Türkiye İşçi Partisi bu yasaya olumsuz oy verecektir ve bu yasanın karşısındadır.

Partimizin görüşüne göre, önleme bölgeleri ilan edilmelidir. Önleme bölgelerinde yeni gecekondu inşaatı için vatandaşlara arsa, kredi vesaire temin edilmelidir. Fakat tümüyle tasfiye bölgeleri ilanına asla gidilmemelidir. Bu yasanın yürürlüğe girmesinden sonra belirli bir tarihi saptayarak, o tarihe kadar yapılmış olan gecekondu dondurulmalıdır. Ve bunların içinde oturan sahiplerine, eğer birkaç tane gecekondu varsa bunlara değil, her aileye ancak bir gecekondu olmak üzere bunlar o ailenin kendisine verilmelidir. Bu gecekondu özel mülkiyet arsaları üzerinde yapılmış ise, o arsaların sahiplerinin haklarını da korumak üzere kamulaştırmaya gidilmelidir. Kamulaştırma için Anayasamız peşin bedel ileri sürüyor, bu mümkün değildir denilemez. Çünkü Anayasa yerleşim projeleri için, tıpkı toprak reformunda olduğu gibi, taksitle ödeme yöntemini kabul etmektedir. Ve bu gecekondu on

binlerce, yüz binlerce vatandaşı ve konutu ilgilendiren projeler olduğu için, pekâlâ yerleşim projesi olarak değerlendirilebilir ve zaten bu eski gecekondular bölgelelerinde özel arsa sahipleri, mülkiyetlerinden hiç yararlanamadıkları için elbette ki onlar da hiç değilse taksitle olsun arsalarının bedelini alma yolunu tercih edeceklerdir ve bu gecekondularda oturan vatandaşlarımız da uygun bir bedeli, taksitle ödeme şekli kabul ederler. Bu bakımdan, bir taraftan devletin yardımı, diğer taraftan bu gecekondularda oturan vatandaşın, fazla yük olmayacak taksitlerle arsa bedelini ödemeye katılımı ve bu bedellerin özel arsa sahiplerine taksitle ödenmesi suretiyle, bu eskiden beri kurulu olan gecekondular bölgeleleri asla tasfiye bölgesi ilan edilmemeli, dondurulmalı ve buradaki halkımız gecekondularının sahibi kılınmalıdır.

Fakat üçüncü önemli nokta, bizim parti görüşümüz bakımından başta arz ettiğim noktadır. Hiçbir yasa bu gecekondular sorununu çözümleyemeyecektir; hatta önleme bölgeleri de sorunu çözemeyecektir. Çünkü nüfusunun yüzde 70'i tarımda olan bir ülkede köylerden şehre doğru akın mutlaka devam edecektir, kesinlikle önlenemeyecektir. Toprak reformu ve tarımda bir kalkınma yapılsa, bu akının temposu yavaşlayabilir, ama devam edecektir. Zaten ülkemizin kalkınması bakımından devam etmesi de temenni edilecek bir şeydir. Dünyada ekonomik ve politik sistemi ne olursa olsun- isterse kapitalist, ister sosyalist, isterse karma ekonomi taraftarı olsun- hiçbir gelişmiş ülke yoktur ki, nüfusunun yüzde 70'i, hatta yüzde 50'si, hatta yüzde 40'ı, tarımda bulunsun. Bütün gelişmiş ülkeler, sanayileşmiş ülkelerdir ve nüfuslarının çok küçük bir yüzdesi tarımdadır. O kadar ki, bir ülke, bir toplum hakkında elimizde hiçbir bilgi olmasa, yalnız elimizde o ülkenin nüfusunun köyle şehir arasında, tarımla sanayi arasında bölünüşünü veren iki tane rakam olsa, o rakamlara bakarak o ülkenin gelişmiş mi, yoksa gelişmemiş mi olduğunu söyleyebiliriz. Bu bakımdan tarımdan ve köyden şehirlere doğru akın devam edecektir. Bu önleme bölgeleri buna yeterli gelmeyecektir. Planlı ve hızlı bir sanayileşme ve tarım kalkınması gerçekleştirilmedikçe bu kesinlikle mümkün olmayacaktır.

Peki, bu gecekondular hiç tasfiye edilmeyecek mi, bunlar sonsuza kadar devam mı edecek? Kısaca belirttiğim nitelikte bir kalkınmaya girişildiği zaman bu gecekondular kendiliğinden yavaş yavaş tasfiye edilecektir. Şunu unutmamak gerekir ki, bu gecekondularda oturanlar isteyerek burada oturmamaktadırlar. Daha iyi bir yaşam düzeyini yaşamak olanağına sahip olmadığı içindir ki, orada oturmakta ve o gecekonduyu da kaybetmek korkusu içinde yaşamaktadır. Oysa ülkeyi böyle bir kalkınma yoluna getirdiğimiz zaman, bu planlı kalkınma olduğu için bir taraftan yeni sanayi merkezleriyle, yeni sanayi sahalarıyla birlikte onların etrafında işçi konutları, halk için konutları, okulları, hastaneleri şehir planlaması ve hatta bölge planlamasıyla beraber getireceksiniz. Yeni sanayi merkezleriyle beraber, onların mahallelerini de kuracaksınız ve oraya çalışmaya giden halk, aynı zamanda oturmakta olduğu konutları geride bırakacak, o yeni alanlara, yeni konutlarına da kavuşmuş olacaklar.

Diğer yandan böyle bir hızlı kalkınmaya girişildiği zaman, böyle planlı yerleşmeler dışında da halkın geliri yükseldikçe, işsiz halk azalıp iş buldukça, elbette ki halk kendiliğinden, bir planlama sonucu olmadan da, o kanalizasyonsuz, havagazsız, banyosuz, yolları çamurlu gecekonduyu ilk fırsatta terk edecek, şehrin daha iyi

bölgelerine göç edecektir. Bu bakımdan, bizim partimizin görüşüne göre gecekonduların tasfiyesi sorunu ancak zaman içinde bir taraftan planlı bir kalkınma sonucu, diğer taraftan yavaş yavaş halkın gelirinin yükselmesi sonucu meydana gelecektir. Yoksa böyle 6 ay içinde büyük alanları tasfiye bölgesi ilan edip bunların derhal tasfiyesine geçmek, oralarda yaşayan halkımıza büyük oranda haksızlık olacaktır. Ve onları, daha bu yasanın ilanı anından itibaren büyük bir huzursuzluk içine atmış olacaktır.

Bütün bu düşüncelerle, getirilmiş olan Gecekondu Yasasına partimiz ret oyu verecektir.

TİP Parlamentoda, Cilt 2, Sayfa 44-50